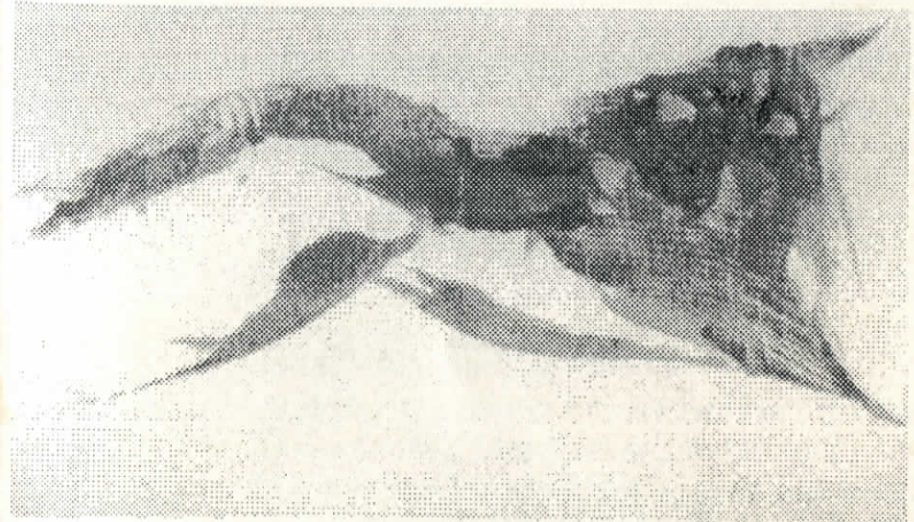

CORSENDONCA

Corsendonk bier

Pater zacht en donker

Agnus pittig en blond

Trimestrieel tijdschrift
20ste jaargang
Nr. 2 juni 2002
ISSN 0779-5785

v.u.: Roger Van Mierlo
Draaiboom 4
2360 Oud-Turnhout

Kantoor van afgifte : Oud-Turnhout

VOOR AL UW FEESTEN

ALTA RIPA

Engelstraat 6 2360 Oud-Turnhout
Tel. 014/45.01.01

VERZEKERINGSKANTOOR

JAN AERTS

ALLE VERZEKERINGEN

St.-Antoniusstraat 20 2360 Oud-Turnhout
Tel. 014/42.30.92

© CORSENDONCA : Alle artikels overgenomen uit ons driemaandelijks tijdschrift moeten de vermelding "Uit Corsendonca" dragen, met de jaargang, nummer, pagina en de naam van de auteur.

Omslagillustratie : De Stier. Monotype van Gustaaf Aerts

CORSENDONCA

Voorwoord

In het voorjaar was er een gezellige drukte in ons dorp. Op zondag 28 april was er een dubbelslag in "**Het Hofke van Chantraine**" enerzijds was er de "**fiets de Hoeveroute**" met de "**opening toeristisch seizoen**" en anderzijds "**tentoonstelling Kunstkring Gagel**". De hoeveroute, een prachtige fietstocht langs 54 boerderijen in Oud-Turnhout¹. Op 28 april was deze fietsroute uitzonderlijk bewegwijzerd. Op de bewegwijzering is een varkentje getekend, dit diertje gaf u de juiste rijrichting. Er was ook de mogelijkheid om een mand met hoeveproducten in de wacht te slepen. Iedere bezoeker kon meedingen via een inschrijvingsformulier. Honderd dertig bezoekers vulden het formulier in. Tevens was er de "**Opening toeristisch seizoen**" met een opendeur infokantoor Toerisme. Elke bezoeker kreeg gratis een streekproevertje en er was mogelijkheid voor een natje en een droogje. Helaas liet moeder natuur zich niet van haar beste kant zien, de wind afgewisseld met een beetje regen en de wat lage temperatuur bracht een kleine opkomst voor de fietsroute, maar niet getreurd de brochure is nog steeds te bekomen in het hofke van Chantraine. De prijs is slechts € 1,5 en bevat een routebeschrijving met de verklaring van de hoevebenamingen en een bon voor een gratis Corsendonkbier². In het Hofke van Chantraine liep er ook een tentoonstelling van "**Kunstkring Gagel**" Deze tentoonstelling liep van 27 april tot en met 5 mei. Op zondag 28 april was er steeds een aan en afloop van bezoekers. Het hofke was omgetoverd tot een ontmoetingsplaats voor velen, oude verhalen en nieuwtjes

werden al wandelend tussen de schilderwerken aan elkaar voorgesteld.

Op zaterdag 4 en zondag 5 mei was het nog eens dubbelslag: **“kunst in huis en in het landschap”**. In het **Hofke van Chantraine** en in het **bezoekerscentrum Landschap de Liereman** kon je de invloed van de Oud-Turnhoutse natuur op de schilderkunst bewonderen. Diverse hedendaagse schilders van kunstkring Gagel hielden in het hofke het slotweekend van hun tentoonstelling. In het bezoekerscentrum kon je werken bewonderen van vermaarde schilders van weleer zoals Albert Sohie, Eugeen Machielsens, Jef Claesen, enz.

Op zondag 5 mei was het in het bezoekerscentrum ook open natuur.dag “volg de gids”. Wandelingen met gids in en rondom “*De Liereman*” en voor de kleinste kleuterwandelingen in “*het bos van Bo*”. Net zoals vorig weekend waren de weergoden niet in stemming, het was niet echt warm en heel het weekend regen op het programma. De animatie met het schilderen in de vrije natuur door diverse schilders kon om die reden niet worden uitgevoerd. Het oude spreekwoord “het staartje van mei is het staartje van de winter” was hier in het eerste meiweekend zeker aan de orde.

De **Stichting Kunstschilder Alfons Waterschoot** organiseerde op het weekend 11 en 12 mei de 5de maal de Prijs Kunstschilder Alfons Waterschoot. De 46 ingezonden werken werden in de Djoelen tentoongesteld.

Op zondag 26 mei staat het schoolfeest bij basisschool Delta in het teken van **“100 jaar Delta”**. Het was pastoor Hermans die in 1902 de zusters Annonciaden vroeg om in te staan voor het onderwijs voor meisjes. De ouders en leerlingen van Delta

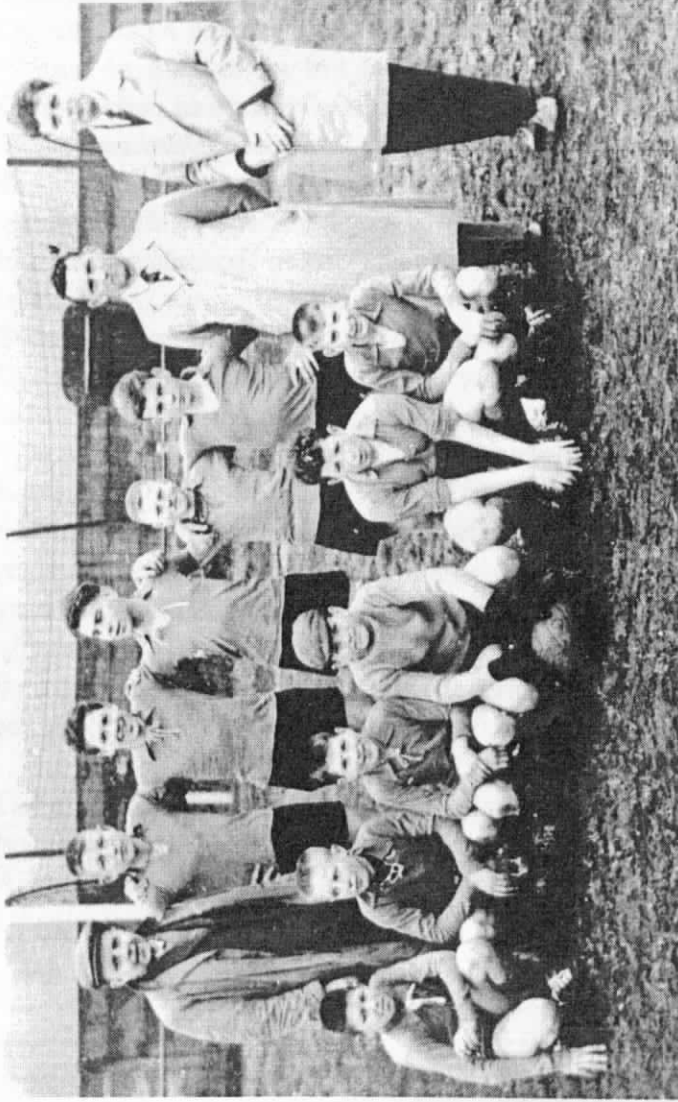
hebben zich kunnen inschrijven voor een historische wandeling rondom de school. Onze heemkundekring heeft de taak van gids op zich genomen.

Ook tijdens deze zomer kan je bij alle bakkers en in het hofke van Chantraine de **“fotozoektocht”** bekomen. Deze zoektocht doorheen de mooiste plaatsjes van onze gemeente is een samenwerking van de KWB centrum, KWB Oosthoven, Toerisme Oud-Turnhout en onze Heemkundekring Corsendonca.

Jan Sels
Voorzitter Corsendonca

¹ Zie BERRENS MARC, “Kuierend langs de Oud-Turnhoutse hoevens” Corsendonca 2000, 62 blz.

² Met de steun van de Landelijke Gilde en de Brouwerij Corsendonk.

Uit de oude doos. S.V.O.T. kadetten 1960-1961. Bovenaan van links naar rechts: Bert Boogers, Maren Smets, Ludo Machiels, Rik Lenaerts, Jan Van Oeckel, Karel Lenaerts, Michel Lefevre, en Gust Roes. Onderaan van links naar rechts: Karel Verschueren, Johan Lenaerts, Gustaaf Meeus, Marcel Gers, Gustaaf Aerts en Gustaaf Nuyts

De Franse Kadastrale Legger,

Een historische bron doorgelicht.

Inleiding.

Op 20 april 1792 verklaarde Frankrijk de oorlog aan Oostenrijk, waaronder toen ook onze streken behoorden. Na heel wat veldslagen en woelige tijden kwamen wij twee jaar later onder Frans bestuur.

Oude gewoonten, heerlijkheden en instellingen werden verplicht overboord gegooid. Nieuwe wetten en verplichtingen allerhande werden opgelegd. Denken we maar aan de invoering van de burgerlijke stand, volkstellingen, oorlogsschatting en gedwongen leningen. En niet te vergeten de gevreesde conscriptielijsten, waartoe alle jongelingen tussen 20 en 25 jaar dienstplichtig werden voor het Franse leger. Ook de republikeinse kalender zorgde voor veel verwarring. Elke genealogie heeft hier ongetwijfeld al mee kennis gemaakt.

Ook de oude manier om belasting te innen op onroerende eigendommen wat al eeuwen lang het werk was van cijnsheffers en bedezetters werd afgeschaft, en vervangen door een gloednieuw systeem genaamd het kadaster. Een groot nadeel van de belastingsinning tijdens het 'ancien régime' was het feit dat er geen eenvormig nummeringsstelsel bestond. Ieder perceel moest bijgevolg zo exact mogelijk omschreven worden, om een precieze aanduiding en tracering te verkrijgen. Dat is meteen de reden waarom oude cijns en bederegisters bol staan van toponiemen en omgevingsnamen.

Het nieuwe systeem bestond erin dat ieder perceel een uniek nummer kreeg, zodat er geen discussie meer kon bestaan aangaande de aanduiding.

Dit ging uiteraard niet van de ene dag op de andere, maar was een langzaam proces gaande van wetten en besluiten, tot afbakening van grenzen, opmetingen, schattingen en klassering.⁽¹⁾

Het kadaster werd officieel gestart op 23 november 1790, en bij decreet ingevoerd op 16 en 23 september 1791.

Vanaf 1802 werd er in sommige gemeenten reeds begonnen met het opmeten en schatten van ieder perceel. Bij beschikking van 20 oktober 1803 werden deze uitgebreid tot gans het Franse grondgebied.⁽²⁾

Ook Turnhout (met daarbij ook het hele grondgebied van Oud-Turnhout) ontsnapte hier niet aan.

Of de kadastertekeningen ook werkelijk gemaakt zijn, kunnen we hier niet met zekerheid stellen, vermits ons grondig spoorwerk tot op heden geen enkel spoor van hun bestaan heeft gevonden. Wat wel bewaard is zijn de oorspronkelijk aanwijzende tafels of leggers.⁽³⁾ Ze zijn chronologisch genummerd met alle nodige gegevens. In volgorde zijn dat; de nummers per sectie, naam van de eigenaar, beroep, woonplaats, oppervlakte in hectaren, gebruiker, aanpalenden oost, zuid, west en noord, aard van het perceel, grootte in roeden, toponiem, en ten slotte het bedrag van inning. Verder was er een supplementair register van mutaties of overdrachten.

Belang voor lokale geschiedenis en genealogie.

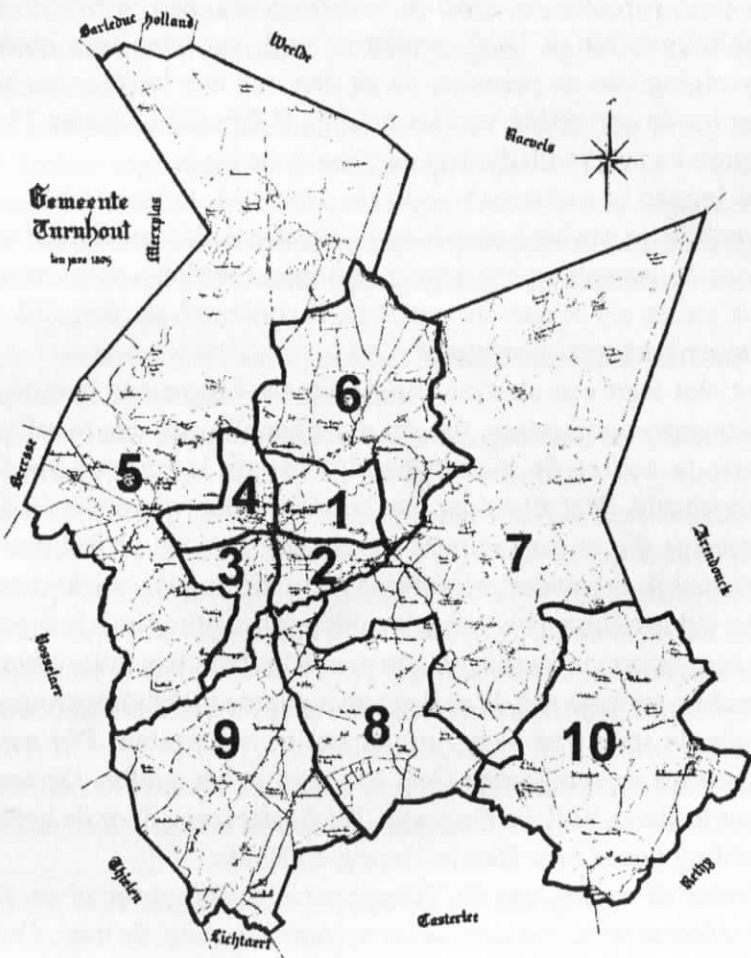
Iedereen die zijn familiegeschiedenis wil stofferen, en zoekt naar de eigendommen van zijn familie, kan via notariaat, nalatenschappen, hypotheek en dergelijke een behoorlijk eind opklimmen in het verleden. Maar... als je de kaap van 1830 passeert verdwijnen de kadasternummers, en val je terug op

aanpalende regenoten. Als je vanuit de andere richting vertrekt, en vind percelen in cijns en bederegisters, kan je mogelijk opklimmen tot ca 1802, omdat er vaak voorzien was in de opvolging van de percelen. Je zit dan met een leemte van 30 jaar tot de oprichting van het huidige Belgische kadaster. Het Franse kadaster vult die lacune bijna volledig in.

De legger is gedateerd voorjaar 1805. Mutaties vanaf dat ogenblik tot aan het hedendaagse kadaster vullen de leemtes in. Voor de genealoog blijft het niet beperkt tot het voorgaande, ook zaken als bijnamen, pachters, toponiemen en dergelijke, kunnen heel wat bijbrengen.

Tot slot leert een analyse van de Franse legger ons heel wat over onze voorouders, die op dat ogenblik net een woelige periode achter de kiezen hadden, zoals hierboven reeds aangehaald. Wat zij echter niet konden weten was dat er in de decennia die er aankwamen, er een nog grotere, zij het meer geleidelijk en minder geforceerde revolutie opgang zou komen. Een industriële omwenteling waardoor onze primitieve kempen in een stroomversnelling en een nieuw tijdperk terecht kwamen. Denken we maar aan de aanleg van moderne verbindingswegen zoals de steenweg naar Antwerpen, in het westen. Die naar Kasterlee en verder naar Geel en Diest, in het zuiden. De weg naar Retie en Mol richting oost. En de steenweg door de heide richting noord naar Baarle-Hertog en Breda.

Verder de aanleg van de "ijzeren weg" waardoor onze streek bereikbaar werd met een nieuw modern voertuig, de trein. Ook het graven van het kanaal Dessel-Schoten, is voor onze streek van groot economisch belang geweest. Denken we daarbij nog aan de komst van enkele belangrijke ondernemers, die net op het goede ogenblik een geheel nieuwe industrie opgang brachten, namelijk de papiernijverheid.

Een momentopname van ons woongebied op de vooravond van grote veranderingen, “back to basic”. Zo moet deze bron geïnterpreteerd worden. De gemeente Turnhout met zijn talrijke gehuchten zou nadien nooit meer hetzelfde zijn.

1 Secties en nummers.

Eerste ingrijpende zaak die de Franse ambtenaren moesten aanpakken was het indelen van de gemeente in verschillende delen of secties. Zij deden dat volgens een logisch patroon, vertrekkend in het centrum, langs de oostzijde spiraalvormig met de wijzers van de klok mee. Hierbij werd geen rekening gehouden met vroegere indelingen van gehuchten, maar werden natuurlijke grenzen als limiet gesteld, zijnde waterlopen als de Aa en de Rooise loop, verder hoofdstraten en Dijken. Turnhout werd daarbij in tien stukken gehakt (Zie figuur 1)

Hierbij lijken de secties 5 en 7 enorm groot te zijn, maar vergeet niet dat voor beiden de noordelijke helft bestond uit vage heidegronden, en bijgevolg niet geïndexeerd dienden te worden. De vier centrumsecties zijn in nummering en oppervlakte het kleinste. In opklimmende orde is de indeling als volgt;

Sectie 02, Zuid-Oost	–	194 percelen.
Sectie 04, Noord-West	–	215 percelen.
Sectie 03, Zuid-West	–	234 percelen.
Sectie 01, Noord-Oost	–	336 percelen.
Sectie 05, Heizijde	–	783 percelen.
Sectie 08, Schorvoort	–	812 percelen.
Sectie 06, Oosthoven	–	915 percelen.
Sectie 07, Outturnhout	–	917 percelen.
Sectie 10, Rode-Schoonbroek-Kinschot	–	1058 percelen.
Sectie 09, Zevendonk	–	1242 percelen.

Dus een totaal van 6706 percelen grond voor de ganse oppervlakte van het toenmalige Turnhout.

Hierbij dient opgemerkt te worden dat de Fransen de grondbelasting zeer letterlijk zagen, d.w.z. dat het puur om grondoppervlakte ging, en niet opging voor bijvoorbeeld huizen en gebouwen. Had je een klein huis met weinig of geen hof dan kwam je in dit register niet voor. Op een huis met tamelijk wat aangeleg, werd alleen de grond belast. Nadien zijn ze dan toch gestart met een nummering en indexering van de huizen binnen de grenzen van de secties, dit zorgde uiteraard voor nieuwe verwarring, omdat er daarmee dubbele nummers gecreëerd werden.

Nieuw ingenomen gronden en heiden werden wel geïndexeerd maar hadden veelal geen opbrengst, waardoor het belastbare bedrag meestal 0 was.

Deze indeling verloor zijn belang met het invoeren van het Belgische kadaster omstreeks 1831, toch werd de indeling nog decennia lang gehanteerd in bijvoorbeeld de bevolkingsregisters⁽⁵⁾.

2 Naam van de eigenaar.

Hier krijgen we een mooi overzicht van het grondbezit te Turnhout tweehonderd jaar geleden. We moeten eerst en vooral het onderscheid maken tussen enerzijds de boerenbevolking die zelf de grond bewon, en anderzijds de particulieren en grootgrondbezitters die meestal de goederen verpachtten.

Van de 1118 eigenaars die we kunnen definiëren zijn er 349 bij die de boerenstiel uitoefenen. 32 % van de percelen is in bezit van landbouwers. Meestal zijn dit ook de vruchtbare en arbeidsintensieve gronden.

Wat ook zeer boeiend is zijn nuances die zijn bijvermeld bij personen met dezelfde naam. Bijnamen of uiterlijke kenmerken

die noodzakelijk waren omdat de mensen geen identiteitspapieren hadden. Vb; "Jan Dierckx Janszoon Hansken" en "Jan Merten ouden vos" zijn bijnamen met een folkloristische toon. Ook uiterlijke kenmerken als "Jan Aerts withaer" zegt iets over het uiterlijk van de mens. Het wordt toch een beetje bedenkelijk als iemands gebrek aan zijn naam wordt toegevoegd zoals "Peeter Dierckx hakkelaer" en "Jac Vues Stompvoet".

Welke personen bezaten nu de meeste eigendom? Niet de grootste bevolkingsgroep zoals de landbouwers. In het volgende lijstje komen geen boeren voor. De weduwe Cornelius Dierckx is de landbouwster met het meeste eigendom, omgerekend 35 hectares, verdeeld over 58 percelen. Zij komt hiermee op de 13^e plaats.

Bij het grootgrondbezit waren meestal enorme percelen heide, die de totale oppervlakte enorm de hoogte in duwden, maar meestal weinig of geen opbrengst gaven.

Laten we even de top 10 overlopen van de eigenaren met het meeste aantal hectaren.

10, **Loyens Jan Baptist.** De bekende dokter uit de Herentalsstraat bezat vele eigendommen. De meeste had hij rond 1780 aangekocht. De heer Loyens is de enige eigenaar die in alle tien de secties gronden had liggen.

9, **De Infermery van het Begijnhof.** Aan het begijnhof waren eertijds vele goederen verbonden, maar zij ressorteerden onder verschillende eigenaars, behalve die van de begijntjes zelf waren er nog het St. Janskonvent of Fundatie Mermans, de pastorij, de kerk, de Infermery enz. Die goederen waren door de Franse Republiek gedeeltelijk aangeslagen, en later verkocht of aan de kommissie der burgerlijke Godshuizen gegeven.⁽⁵⁾

Bij deze momentopname stonden de eigendommen dus nog op naam van de Infermery.

8, **De Fierlant Guilliam.** Staat ingeschreven als rentenier wonende in de Begijnestraat, zijn twee belangrijkste pachters waren Jan Verwilt en Jan Jespers.

7, **Sanen Egidius.** Een gekende naam in Turnhout. Toch staat Egide ingeschreven als boer wonende te Geel. Zijn goederen die hij te pacht stelde lagen nogal verspreid over het grondgebied, want ze werden opgetekend in zeven van de tien secties.

6, **Snijders Franciscus.** Deze stamde uit een geslacht van notarissen, zelf was hij notaris te Turnhout van 1777 tot 1795. Nu was hij rentenier en bezat een 50 tal percelen, die hij verpachtte. Vele waren nieuwe ontginningen, als notaris bezat hij een bevoorrechte positie als er nieuwe eigendommen te koop werden gesteld.

5, **Delhuvonne Petrus Josephus.** De bezittingen van deze heer die afkomstig was van Oost-Vlaanderen zijn het rechtstreekse gevolg van de politiek van de Franse overheersers. De aangeslagen goederen van o.a. Corsendonk werden als nationale domeinen terug verkocht vanaf 17 maart 1797 (27 ventose an 5). Dat trok uiteraard grondspeculanten aan, die zich niets aantrokken van de zagezegde zwarte goederen, die bij de plaatselijke bevolking alleen maar huiver opwekten, en niemand er nog maar aan dacht om ze aan te kopen. Heer Delhuvonne kocht in de zomer van 1799 samen met zijn compagnon Jean Hamelin ook het voormalige klooster van Corsendonk aan. Vijf jaar later werd er door lottrekking de goederen verdeeld, en werd Delhuvonne de enige eigenaar van de voormalige priorij.

4, **De Fierlant Jan Carolus weduwe.** Hiermee belanden we terug bij de hoge plaatselijke burgerij. Joanna Maria Liebrechts was weduwe van heer De Fierlant, in zijn leven secretaris van Turnhout, heer van Esselo en rentmeester van graaf de Pestre. Zij woonde op de Markt, en was uiteraard rentenierster van beroep.

3, **Bols Jan Baptist,** heer van Arendonk. Als we enkel het aantal percelen zouden tellen, dan kwam heer Bols op de eerste plaats. Ze waren rechtstreeks afkomstig van een erfenis. We moeten dit eigendom dan ook in een groter perspectief bekijken.

Zijn ouders Norbert Frans Bols en Maria Isabella Van Laer waren Heer en Vrouw van de heerlijkheid Arendonk. Zij hadden tijdens hun leven heel wat eigendom gekocht, doch het leeuwendeel was een erfenis van de vorige heer van Arendonk, François Pauly. Na overlijden van heer Bols, die naar verluid een beroemd dokter was te Turnhout, werden de eigendommen verdeeld onder de vijf kinderen. Toen de oudste zoon, die ook de voornoemde titel erfde, ongehuwd overleed, kwam zijn aandeel aan zijn broer en drie zussen toe.

Als we dus de rekening maken hebben Theresia, Jan Baptist, Petronella en Anna Francisca Bols samen ca 345 hectaren eigendom, verdeeld over 191 percelen. En zijn bijgevolg samen met voorsprong de grootste grondbezitters te Turnhout.

2, **Bols Anna Francisca.** Zij was de jongste dochter van wijlen Norbert Frans Bols. De reden waardoor zij voor haar broer staat, is het feit dat ze het grootste Turnhoutse perceel in bezit had. Verder meer daarover.

1, **Paulé.** Ook de bezittingen van Paulé te Parijs, zijn net als die van Delhuvonne het gevolg van een verkoping van "nationale goederen". Op 17 maart 1797 vond de eerste verkoop plaats waarbij domeinen uit onze gemeente werden verkocht. Het waren de pachthoeven afkomstig van het opgeheven klooster van Corsendonk en die van de Commanderie van Ter Braecken of Champtrain, in het centrum van Oud-Turnhout. Omdat er plaatselijk geen kopers te vinden waren, kwamen ze door één hamerslag dus in handen van een verre en onbekende eigenaar. Deze domeinen lagen zonder uitzondering allen op het deel van het grondgebied dat later Oud-Turnhout zou worden.

Wapenschild van de familie Bols.
Heren van Arendonk

3 Beroep.

Hoe was de verhouding van het grondbezit tussen de boeren en de grootgrondbezitters? Wat voor beroepen waren er toen allemaal?

De lijst is toch vrij gevarieerd. 114 beroepen, gaande van Advocaten tot Ziekedienders. In de gehuchten was er nochtans weinig variatie, daar had de boerenstiel bijna het monopolie. De top vijf der meest gebezigde beroepsactiviteiten ziet er als volgt uit; op 5 Hovenier, 4 Rentenier, 3 Winkelier, 2 Wever, 1 Boer.

Als we aanverwante beroepen samenvoegen, en die in verhouding plaatsen met het grondbezit, krijgen we volgend resultaat;

Groep1: Arbeider, Boer, Handwerker, Hovenier, Knecht, Pachter, Werkman.

Groep2: Gareelmaker, Glazemaker, Keersmaker, Rietmaker, Koperslager, Kuiper, Landmeter, Mandemaker,

Metser, Molder, Pottebakker, Raaimaker, Schoenmaker, Smid, Timmerman.

Groep 3: Fabrikant, Kantkoopman, Koopman, Snuifkoopman, Tijkbaas.

Groep 4: Brouwer, Herbergier, (Genever) Stoker, Tapster.

Groep 5: Bakker, Beenhouwer, Spekverkoper, Winkelier.

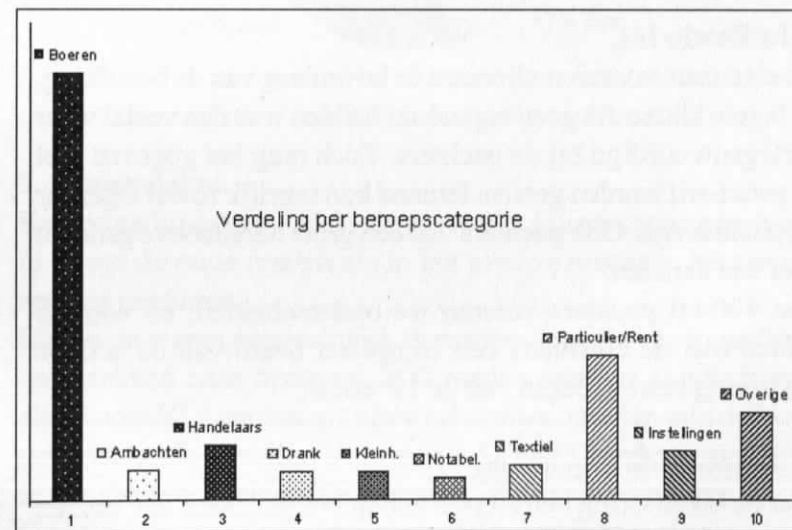
Groep 6: Advocaat, Burgemeester, Notaris, Schout, Secretaris.

Groep 7: Brijdster, Kantwerkster Kleermaker, Mutsemaakster, Naaister, Spinster, Wever.

Groep 8: Particulier, Rentenier.

Groep 9: Instellingen, zowel openbare als particuliere, zoals: Fondatie, Infermery, Paulé, de Republiek.

Groep 10: Alle overige beroepen.

4 Woonplaats.

Waar woonden de meeste eigenaars?

Een 85-tal verschillende woonplaatsen staan vermeld onder deze kolom. Vijf gehuchten telden meer dan 50 eigenaars, in oplopende volgorde zijn dat; Outturnhout, Gasthuisstraat, Herentalsstraat, Oosthoven en Paterstraat die 75 eigenaars herbergt.

Hoe zat de verhouding, Turnhoutenaars, tegenover eigenaars van buiten de gemeente, en hoe met de buitenlanders? De alhier gedomicilieerde eigenaars bezaten 81 % van de grond. 15 % was voor eigenaars die elders woonden in woonplaatsen gaande alfabetisch van Antwerpen tot Zandvliet. Uit Breda in Nederland kwam advocaat Eppers, en als we Parijs als buitenland mogen rekenen (historisch niet correct) hebben we daar Paulé en uiteraard 'La Republique' als eigenaars. Zij hadden 4 % van het Turnhoutse grondbezit in handen.

5 In Bewin bij.

De eigenaars vormden uiteraard de bovenlaag van de bevolking, de lagere klasse die geen eigendom hadden was dan veelal weer vertegenwoordigd bij de pachters. Toch mag het gegeven niet zo zwart-wit worden gezien. Iemand kon tegelijk zowel eigenaar als pachter zijn. Ook pachters van een grote herenhoeve genoten heel wat aanzien.

Een 400-tal pachters kunnen we onderscheiden, en vormen samen met de eigenaars een completer beeld van de actieve bevolking aan het begin van de 19e eeuw.

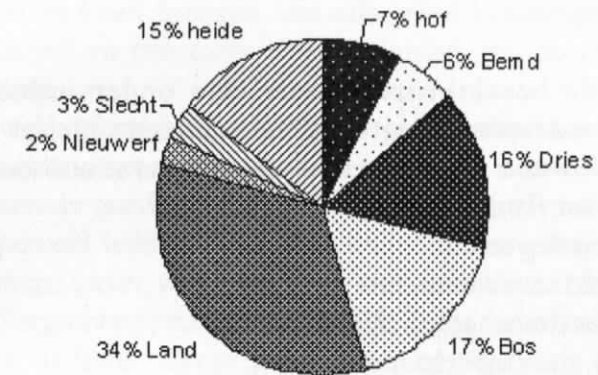
6 Aanpalende regenten.

Wat de lokalisering betreft is er een huwelijk tussen het 'ancien régime' met vermelding van aanpalende eigenaars in de vier windrichtingen, en de nieuwe nummering van percelen.

Meestal zeer nuttig voor het lokaliseren van het goed, maar verder nu even van iets minder belang.

Toch kom je hier boeiende zaken en toponiemen tegen. Waar lag bijvoorbeeld de Glase Zee, de Verlooren Hoek, de Koeystraet of de Ravelse Bergen? (nee, niet aan de grens van Ravels)

Verdeling-per-grondsoort

7 Oppervlakte.

Een echte luxe op dit vlak, de grootte is immers weergegeven in zowel de oude roeden als in het nieuwe metrieke hectaren, aren en centiaren.

De maten waren aanvankelijk in roeden opgegeven, en nadien omgerekend naar hectaren. 100 roeden werden omgerekend als 32 aren 87,5 centiaren. Als we dus alles optellen zijn de hier geregistreerde percelen in totaal: 1.523.433 roeden groot. Of in gangbare eenheid: 5008 hectaren 28 aren 59 centiaren.

Groot en klein; zoals reeds aangehaald moest je tuin of perceeltje toch een minimumafmeting hebben, alvorens men het de moeite

vond om hem te taxeren. Kleinste was op dit vlak een perceeltje nieuw erf van boer Antonius Verrijt, het meette 6 roeden of 1,97 aren.

Het andere uiterste was maar liefst 12000 roeden groot, of 39,45 hectaren. Het was een perceel "Half Water en Heide, Half Land en Bos" eigendom van Anna Francisca Bols. Het betrof het ganse gebied Moddergoor en Lint, samen gevat in één reusachtig perceel.

8 Aard.

Hoe was de beschikbare oppervlakte onderverdeeld? Industriegrond bestond nog niet. Natuurgebied officieel ook niet, maar die was er in overvloed. We kunnen een achttal soorten onderscheiden, namelijk;

- 1) Aangeleg en hof.
- 2) Bemd en weide.
- 3) Dries (onbebouwd of braak land).
- 4) Bos, mast en schaarhout
- 5) Land (akkerland van alle soorten kwaliteit).
- 6) Nieuw ingenomen erven.
- 7) Slechte oppervlakte. Hieronder; bocht, kuil, kwacht, kwebbe, moer en water.
- 8) Heide en heiveld.

De uitgestrekte vage heiden zonder eigenaar waren hierbij dus niet inbegrepen, enkel wat in privé-eigendom was.

9 Toponiemen.

Voor lokale namen van percelen had men weinig aandacht, er was ook geen nood meer aan. Door de nieuwe nummering kon ieder item immers perfect gelokaliseerd worden. In de marge zijn nochtans bijna 750 verschillende benamingen bijvermeld, gaande van "Aa bemt" tot "Zwane ven". Het zijn meestal de

gekende oude plaatsnamen. Zij brengen bijgevolg verder weinig nieuws bij.

10 Opbrengst.

Wat moest ieder geïndexeerd nummer voor de republiek jaarlijks opbrengen, zeg maar wat was het kadastrale inkomen. Hoewel dit voor ons onderzoek een lagere prioriteit genoot, was het voor de Fransen juist omgekeerd. Het op een gestandaardiseerde manier in kaart brengen van alle privé-bezittingen gaf een preciezere en een meer eerlijke inning van de onroerende belasting.

Wat wel boeiend is, is te zien welke eigendommen nu het meest opbrachten, met andere woorden wat waren de meest kostbare onroerende goederen binnen de grenzen van Turnhout. Voor een perceel heide of pas ingenomen nieuwe erve die geen opbrengst gaven was het bedrag logischer wijze 0 frank. Zelfs het allergrootste perceel (zie rubriek 7) gaf maar een opbrengst van 9,70 frank. Groot is uiteraard per definitie niet meer waardevol dan klein. Vijf domeinen brachten meer dan 70 frank op. De lijst ziet er als volgt uit:

5) **Corsendonk**, het domein binnen de vesten. Het feit dat de gebouwen reeds meerdere jaren leegstonden, na het vertrek van de kloosterlingen, en heel wat tekenen van verval vertonen, is de oorzaak dat deze eigendom die staat op de naam van 'Delhuvonne en compagnie' niet hoger scoort in deze lijst. 71,20 frank.

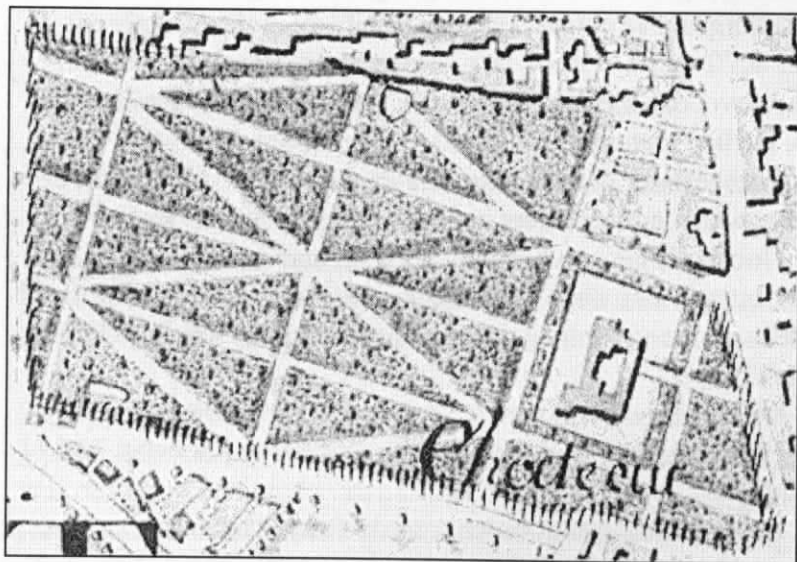
4) **De Hovenierderij** aan de weg naar Tielen, 7 hectare groot, en eigendom van de zusters Jacobs uit de Begijnestraat. 74,37 frank.

3) **De Heihoef**, ten noorden van de Paay. Het was toen een perceel land groes en heide, in bewin bij Govaert Goetelen, en eigendom van de weduwe Van Noort, wonende op het

Begijnhof. Het domein was meer dan 16 ha groot. 75,27 frank.

2) De **Bleiken** te Schorvoort van de heer Van Hal, blijker en rentenier wonende te Antwerpen, is op één na het meest waardevolle goed, dat sinds de scheiding der gemeenten net op Turnhouts grondgebied ligt. Het bestond uit blijk en land. 77,63 frank.

1) **Kasteel en Warande**. Het zal geen verrassing zijn dat de voormalige residentie van de hertogen van Brabant, het hoogst getaxeerde domein binnen de oude Turnhoutse grenzen is. Midden in de stadskern ligt dit domein van ruim 10 ha groot. Het staat ingeschreven op naam van heer Jan Baptist de Pestre, rentenier te Brussel. 81,63 frank.

Het kasteel en warande van Turnhout eind 18de eeuw.

11 Mutaties.

Niet in de eigenlijke leggers, maar in aparte registers, maken de mutaties of overgangen van eigenaars het gegeven compleet. Vanaf 27 juni 1805 (8 messidor an 13) tot 15 september 1834⁽⁶⁾, slaan zij de brug tussen het oude leenroerig tijdperk dat voltooid verleden tijd is, en het nieuwe rijk: België. Compleet met gegevens van oude en nieuwe eigenaar, aard van verkoop, en notaris waarvoor de akte gepasseerd is. Helaas wordt meestal enkel de datum van administratieve inschrijving genoteerd (registratie), en niet de aktedatum. De registers reiken zelfs verder dan de kadastrale legger van 1831, hoewel zij niet vrij zijn van hiaten.

Besluit.

De Franse kadastrale legger is als bron een unieke momentopname van een wereld die volop in beweging was. Zij geeft als het ware een foto van het Turnhout van onze voorouders. Mensen die in de voorgaande decennium heel wat beproevingen doorstonden. Mensen die veelal de dagelijkse strijd aangingen, het gevecht om te overleven. Zij speelden allemaal een rol in het voorgaande verhaal. Sommigen een hoofdrol, anderen misschien als figurant. Grootgrondbezitter of pachter, allen waren zij betrokken partij.

Omdat het onmogelijk was gans de rolverdeling hier te vermelden, maar we toch ode willen brengen aan de mensen van toen, drukken we hierna de lijst met familienamen af van eigenaars en pachters van toen. Misschien staan de uwe er ook wel tussen.

Marc Berrens.

Familienamenlijst.

Aelbrechts Aerts Alaerts Alen Andriessen Ansoms Antonissen
 Backx Baeyens Bakelmans Balemans Bastiaensen Baten
 Bauweraerts Bauwmans Bax Beirens Beltiens Berris Bertels
 Beulinckx Beyens Bleyens Blomsaet Bols Boogaerts Boogers
 Boonders Borghs Borgmans Bosch Bosmans Bourgognie
 Bouweraerts Brak Broeckx Brosius Bruggeman Bruls
 Brusselaers Bruynseels Buyckx Buyens Caers Campers
 Cantforts Cap Caris Castelijns Cavonts Caymackx Ceulemans
 Ceuppens Claes Claesen Claessen Clijmans Clijsen Colbeer
 Colings Cools Coppens Cornelissen Corstiaensen Corthout Cos
 Creeten Crokaert Crols Cuylaerts Cuypers Daems Dalen Daniels
 De Bakker De Blinde De Bont De Brikkener De Brouwer De
 Cort De Croon de Fierlant De Gottal De Kat De Kinder De La
 Costa De Neus De Nijs de Pestre De Rollé De Visser De Vol-
 der De Vries De Want De Wilde De Wolf Deckx Deelen
 Delhuvonne Dergent Dex Dielen Dielis Diels Dieltiens Dierckx
 Dierken Dijkmans Dilen Dilis Dionijs Dockx Dommeleirs Don-
 kers Driesen Druyts Dykmans Eelemans Eelen Elen Embrechts
 Engelen Eppers Eyckens Eygen Eysermans Fabry Faes Feyen
 Fleerackers Friand Geerts Gers Gerstmans Geudens Geus Ge-
 vers Gijs Gijssels Gilis Goelen Goor Goos Goossens Goris
 Gorremans Gorris Goubloem Gouweloos Govaerts Grielens
 Guillard Haest Hassings Havermans Heijntiens Hendrickx Hens
 Hermans Heylaerts Hoefnagels Horemans Hoskens Huvenaers
 Huybergen Huybrechts Jacobs Jansen Janssen Janssens Jespers
 Joosen Joosten Joris Kattenbergh Keersmakers Kelders
 Kenemans Kennis Keulemans Kevelaers Kieler Knaepkens La-
 nen Lasters Lauwerijssen Lauwers Leemans Lemmens Lenaerts
 Lenders Leysen Liebrechts Lokermans Lommelicus Loos

Looymans Louis Loyens Loymans Luyckx Luyts Maes Mallants
 Mariën Marijnen Mathé Matheeuwsen Meeuwens Meeuwis
 Meeuws Melis Merci Merla Mermans Merten Mertens
 Mesmaekers Meyndonckx Michielsens Mierts Molegracht
 Molemaker Neefs Nijs Nijsmans Noten Nuyens Nuyts Ooms
 Oomsen Orts Otten Pansius Papen Pastijn Pat Paulé Pauly Pauw-
 els Peenen Peeters Pelkmans Perkin Pitot Plas Poels Pottor
 Princen Proost Put Raeymakers Raymakers Renders Reniers
 Rens Robert Robson Roevens Rombouts S' Jongers Sanen Sas
 Sauvé Savelkoel Schellens Schoonbroek Schuermans Schutter
 Segers Selderslag Sels Serfaes Sijsmans Simons Sips Smets
 Smolderen Sneyers Snijders Snoeckx Snollaerts Soeffers Somers
 Spoomans Stakenborghs Stijmans Stijnen Stoops Straelen
 Struyf Swaan Swannet Swinnen Teeus Teeuwens Teeuus
 Teurlinckx Theeus Theeuws Thibaut Thijs Thijssens Tielemans
 Truyens Vaerten Vaes Valé Valentijns Van Ael Van Aken Van
 Ammelen Van Ballaert Van Bedaf Van Beverloo Van Bladel
 Van Dael Van de Goor Van de Luytgaerden Van de Pol Van de
 Put Van de Ven Van de Vliet Van den Akkerveken Van den
 Bergh Van den Biggelaer Van den Brand Van den Broek Van
 den Eynde Van den Wijngaert Van der Heyden Van der Laet
 Van der Veken Van Deun Van Dijk Van Dooren Van Eyck Van
 Eysendijk Van Geldorp Van Genechten Van Gestel Van Gorcom
 Van Gorp Van Grimbergen Van Grinsven Van Hal Van Hees
 Van Herbruggen Van Herck Van Hingsbergen Van Hoof Van
 Houtven Van Hulsel Van Kakenberg Van Laer Van Leuven Van
 Lissum Van Lokhorst Van Mechelen Van Meir Van Miert Van
 Mirlo Van Noeteren Van Noort Van Noppen Van Opstal Van
 Pelt Van Poppel Van Pul Van Rent Van Roy Van Schaluynen
 Van Son Van Tichelen Van Trooy Vekemans Verbraeken Ver-
 bruggen Verdonk Verhaegen Verhemeldonk Verheyen Ver-

hoeven Vermanden Vermeulen Verrijt Versantfort Verschueren
Vertennen Vertommen Verwilt Vijgen Vloemans Vloers Voets
Vogels Volders Vueghs Vues Wagemans Wijgers Willekens
Willems Wils Woestenborghs Wouters Wuyts.

Noten

¹ Zeer uitgebreide informatie over deze materie is te vinden in "De documenten uit de ontstaansperiode van het moderne kadaster en van de grondbelasting 1790-1835" J.Verelst, departementshoofd algemeen rijksarchief.

² Jan Vanderhaeghe, Speuren naar je voorouders.

³ SAT, register nummers: 612 tot 620.

⁴ Zie bevolkingsregister Oud-Turnhout 1859-1866.

⁵ SAT, dozen Begijnhof; "Boek van Fondatien".

⁶ Registers: 618, 619, 620.

1 januari 2002 25 jaar na de fusies van gemeenten.

Oud-Turnhout fusies NEEN¹

DEEL 3 van 5

In deze vijfdelige bijdrage willen we even stilstaan bij een gebeuren van 25 jaar geleden, namelijk de fusies van gemeenten. Dat ook het gehucht Schoonbroek en het Kijkverdriet behoorden tot onze gemeente zullen vele onder ons nog herinneren. Onze gemeente ging destijds hevig in verzet tegen de fusieplannen. Toenmalig Burgemeester Jan Nuyts heeft vele uren besteed om onze gemeente te redden uit het kluwen van de stad Turnhout. Een Burgemeester die het opnam voor zijn gemeente, en mede dankzij zijn inzet is onze gemeente zelfstandig gebleven.

In deel 1: de aanzet naar de fusieplannen.

In deel 2: Historische gegevens en basisprincipes.

III. Oud-Turnhout anno 1973

A. Oppervlakte en bevolking.

Met een oppervlakte van 4771 ha. komt Oud-Turnhout op de 36ste plaats tussen de 145 gemeenten van de provincie Antwerpen en op de 9de plaats voor het arrondissement Turnhout. Het herstructureringsplan van het Ministerie van Binnenlandse Zaken dat het aantal gemeenten voor ons arrondissement zou herleiden tot 26, voorziet de aanhechting bij Turnhout. Nochtans zou een zelfstandig Oud-Turnhout wat de oppervlakte aangaat nog

¹ JAN SELS, 'Oud-Turnhout Fusies neen', onuitgegeven werk, 1989, 75 blz.

op de 12de plaats komen en voor het inwonersaantal (9526 op 31 december 1972) op de 17de plaats.

Van de totale oppervlakte der gemeente Oud-Turnhout zijn ongeveer 3000 ha. landbouwzone of natuurgebied.

Oud-Turnhout heeft 'geen nijverheidszone'. Ongeveer 1500 ha. liggen in een ruilverkavelingsgebied dat in een ver gevorderd stadium van uitvoering verkeert. Tot op heden heeft dit aan de gemeente 13.000.000 fr. gekost en blijft nog 4.000.000 fr. te voorzien.

160 ha. zijn geklasseerd natuurgebied (de Liereman : moerassen, heide en vliegdennen).

de bevolking is gespreid over vier woonkernen.

Oud-Turnhout centrum :	3600 inwoners
Oosthoven :	3100 inwoners
Schoonbroek :	1000 inwoners
Zwaneven :	2000 inwoners

De bevolking groeit ieder jaar met ongeveer 250 eenheden aan. Aangezien Oud-Turnhout slechts in beperkte mate over nijverheid beschikt en wegens het ontbreken van een nijverheidszone de tewerkstelling op eigen grondgebied bezwaarlijk kan aangroeien, werken onze inwoners voor het grootste gedeelte buiten de gemeente.

B. Gemeentebestuur en gemeentebeleid.

Het is steeds de betrachting geweest de verschillende woonkernen vertegenwoordigd te zien in de gemeenteraad. Op dit ogenblik is de verdeling als volgt:

Oud-Turnhout Centrum :	3 raadsleden (waarvan burgemeester + 1 schepen)
Oosthoven :	3 raadsleden (1 schepen)
Schoonbroek :	3 raadsleden (1 schepen)
Zwaneven :	4 raadsleden

Inzake het gemeentebeleid is het te uitgebreid om in zijn geheel te overschouwen. We vermelden slechts de gestadige zorg voor de verbetering van het leefmilieu:

- uitvoering van de 1ste fase van het rioleringsnet
- B.P.A. voor de oprichting van een zuiveringsstation
- B.P.A. voor de aanleg van een sportcentrum
- regelmatige uitbreiding van het waterleidingsnet
- tussenkomst 8% in de restauratiekosten van de geklasseerde Priorij van Corsendonk
- ontwerp voor de verbeteringswerken aan de gemeentelijke jongensschool
- de regelmatige verbetering van het wegennet
- grondaankopen voor de uitvoering van de plannen van aanleg

C. Sociaal en cultureel leven

Gezien onze gemeente van oudsher uit drie parochies heeft bestaan hebben we een verscheiden verenigingsleven. Sociaal en cultureel en op sportgebied is er door het verloop van jaren een samenhorighedsgevoel ontstaan en voor vele verenigingen is men tot een concrete vorm van samenwerking gekomen⁽²⁾.

IV. Oud-Turnhout in intercommunaal verband

Onze gemeente is lid van meerdere intercommunale organismen.

- de Intercommunale Ontwikkelingsmaatschappij van de Kempen
- de Pidpa (waterwinningsgebied op Oud-Turnhout)
- Intercom
- het gewestelijk brandweercentrum Turnhout

² Zie "Oud-Turnhout in de jaren tachtig" Corsendonca 1991, blz 14-18.

De gemeenteraad van Oud-Turnhout heeft zich tevens akkoord verklaard aan te sluiten bij een intercommunale voor huisvuilverbranding.

Op dit ogenblik gaan onderhandelingen in de richting van een samenwerking met de gemeente Arendonk voor de gemeenschappelijke oprichting van een zuiveringsstation op het grondgebied der gemeente Oud-Turnhout³.

Eveneens te noteren de positieve bijdrage bij de bespreking voor de inrichting van intergemeentelijke dienst sociale dienst met de gemeenten Arendonk, Ravels, Retie, Weelde e.a. (de COO⁴ van Oud-Turnhout heeft zelf reeds een full-time Maatschappelijk assistent in dienst.)

Uit dit alles moge blijken dat het gemeentebestuur van Oud-Turnhout steeds bereid is geweest tot intercommunaal overleg en samenwerking.

V. Oud-Turnhout tegen aanhechting bij Turnhout

A Psychologische redenen.

Gedurende zovele jaren heeft een uitgebreid verenigingsleven, op sociaal, cultureel, en ontspanningsgebied een samenhang tot stand gebracht binnen het kader der gemeente Oud-Turnhout met zijn verschillende woonkernen.

Wanneer Oud-Turnhout zou opgeslorpt worden door Turnhout, zal waarschijnlijk het wederzijdse contact geleidelijk aan gedesoriënteerd worden. Onze verenigingen zullen niet meer aan hun trekken komen, vermits Turnhout als groter centrum door zijn overwicht op alle gebied, de "verenigingen van de buiten" zal verwaarlozen.

³ Zie "Oud-Turnhout in de jaren tachtig" Corsendonca 1991, blz : 22 - 26

⁴ C.O.O. voorloper van het O.C.M.W.

Hoewel men geneigd zou zijn deze persoonlijke gevoelens vlug terzijde te leggen, mag niet vergeten worden dat een bestendig onbehagen tussen de inwoners allerminst bevorderlijk is voor het gemeentelijke beleid en het gemeenschapsleven in het algemeen. Het is derhalve ons inziens een slechte oplossing zowel van uit historisch als uit psychologisch oogpunt. Voor de groei en de uitbouw van Oud-Turnhout is een aanhechting bij een groter centrum in ieder geval verwerpelijk.

Een nieuwe structuur zonder samenhang zou nefaste gevolgen hebben voor de plaatselijke democratie omwille van het verbreken van het persoonlijk, permanent en direct contact tussen de burger en de overheid. Het bestuur der nieuwe gemeente (na de aanhechting) zal gezien de relatief kleine inbreng van Oud-Turnhout, praktisch in de hand van Turnhout blijven. Dit zal tot gevolg hebben dat het nieuwe bestuur onvoldoende kennis zal hebben van de dossiers, toestanden en problemen die nu reeds bestaan en dat het bijkomende grondgebied onvoldoende verzorgd zal worden. Men mag immers niet uit het oog verliezen dat de oppervlakte door de aanhechting bijna wordt verdubbeld en dat de gemeenten met een oppervlakte van 10.000 ha. niet de best verzorgde zijn. De aangroei met 10.000 inwoners is hiervoor een onvoldoende compensatie, temeer daar Oud-Turnhout niet mag aanzien worden als een rijke gemeente met ruime mogelijkheden (de gemeente bezit, uitzondering gemaakt voor het geklasseerd natuurgebied "De Liereman", over geen grondeigendom)

B Objectieve gegevens.

Het verschil in oppervlakte tussen Turnhout en Oud-Turnhout is onbelangrijk (resp. 5600 en 4771 ha.)

Het bevolkingscijfer geeft een zeer nadelige verhouding voor Oud-Turnhout (39.000 tegenover 10.000). Daarenboven is de

bevolking van Oud-Turnhout verspreid in woonkernen die qua oppervlakte en bevolking de zoveelste honderden mini-gemeenten in België overtreffen.

In tegenstelling tot Turnhout is Oud-Turnhout residentieel, agrarisch en meer gericht op passieve recreatie.

Het ontbreekt Turnhout niet aan oppervlakte voor alle behoeften van een modern centrum.

- voldoende ruimte voor woningbouw
- voldoende ruimte voor ambachtelijke bedrijven en handelsterreinen
- nijverheidszone van nationaal belang van 125 ha.

In tegenstelling met hetgeen men soms veronderstelt zijn de woonkernen van Turnhout en Oud-Turnhout niet aaneengesloten. Men kan om een gespreide lintbebouwing langs de Steenweg op Turnhout en de Steenweg op Oosthoven, niet besluiten tot een beeld van "agglomeratie-Turnhout". In feite worden de twee gemeenten door een ruime landbouwzone gescheiden en de woonkernen der gemeente Oud-Turnhout, zijn niet uitgebouwd in de richting van Turnhout.

Besluit

Enerzijds van mening zijnde dat een toevoeging van 47771 ha. en een bevolking van 10.000 inwoners voor de stad Turnhout niet het resultaat geeft dat met een herstructurering wordt beoogd, anderzijds rekening houdend met;

- de historische gebondenheid der Oud-Turnhoutse woonkernen
- het principe van het vormen of het behoud van levenskrachtige gemeenten
- het principe van een gezonde administratie en een verantwoord financieel beheer

- de noodzakelijkheid van het behoud van het contact tussen de bevolking en het bestuur
- de vrees die bestaat, gezien de ongunstige verhouding der bevolkingscijfers, voor minorisering en verwaarlozing van het grondgebied.

drukt het schepencollege van Oud-Turnhout de wens en de hoop uit dat onze bevolking niet het slachtoffer wordt van een maatregel waarvan het gunstige gevolg ten zeerste wordt betwijfeld.

Jan Sels

Oude "wetsteen", diende om messen en dergelijke te scherpen

Nieuwjaarsbrieven

"Oud-Turnhout, 1 januari..."

Kunst -en heemmuseum Het Hofke van Chantraine is voor zijn eindejaarstentoonstelling op zoek naar oude nieuwjaarsbrieven en video -of filmopnames van kinderen die nieuwjaarsbrieven voorlezen.

De tentoonstelling loopt van 14 december 2002 t. e. m. 5 januari 2003 in het Hofke van Chantraine, Kerkstraat 46 te Oud-Turnhout.

Na afloop van de tentoonstelling wordt het geleende materiaal uiteraard teruggegeven aan de bruikleengever. Voor meer info mag u steeds contact opnemen met Bea Geudens op onderstaand adres:

Hofke van Chantraine
Kerkstraat 46
2360 Oud-Turnhout
Tel. 014/479494
Fax 014/652518

e-mail: toerisme.heemkunde.ot@skynet.be
Open: elke werkdag van 8 tot 12.30 uur
en van 13 tot 16 uur (vrijdagnam. gesloten).

August Van Massenhoven, een verteller die blijft boeien!

Voor wie bekend is met het verleden van Schoonbroek, het gehucht dat tot voor de fusie van 1977 bij Oud-Turnhout hoorde, is de naam August Van Massenhoven geen onbekende. Wijlen Leo Op de Beeck was kind aan huis bij deze geboren Kempense verteller. Onze heemkundekring publiceerde voor enkele jaren nog "*Moet ge horen!*", een bundel oeroude Kempense sagen die Op de Beeck optekende bij August Van Massenhoven.

Nu de generatie van deze rasvertellers al enkele decennia overleden is, zou je denken dat daarmee ook hun nagedachtenis stilletjes aan wegebt. Maar niets is minder waar! Voor zijn kleindochter, Ila Van Massenhoven, die op driejarige leeftijd met haar vader Albert naar Ontario in Canada verhuisde, zijn de verhalen van haar grootvader geen onbekende. Een bindmiddel met het "thuisland", zeker toen Albert de verschillende verhalen van zijn vader ook op schrift ging vastleggen. Toen Ila's vader overleed, bleef er een pak ongeordende papieren achter. Augusts kleindochter besloot om deze verhalen te ordenen en te bundelen en voegde er nog een aantal familiefoto's bij.

Kempense verhalen gedrukt op Canadese persen, niet alledaags, nietwaar... Omdat het voor een kring als Corsendonca belangrijk is om ook deze verhalen te verwerven, contacteerden we de kleindochter in het Canadese Watford, nadat het boek "*Mijn vader, August Van Massenhoven*" in een krantenartikel van Gazet van Antwerpen werd voorgesteld.

Na een telefonisch contact, blijkt dat het boek op dit moment nog niet gedrukt is, maar dat Ila Van Massenhoven de belang-

stelling voor haar familieboek in het vroegere thuisland wel apprecieert. Daarom wil Corsendonca graag meewerken aan de verspreiding van deze "Canadese" verhalenbundel in onze regio. Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met

Wim van Hout

Polderstraat 30

2360 Oud-Turnhout

014/41.65.72

wim.van.hout@advalvas.be

zodat een gegroepeerde bestelling doorgegeven kan worden.

Voor alle duidelijkheid: Corsendonca verzorgt deze uitgave niet en de kostprijs van "*Mijn vader, August Van Massenhoven*" van Albert Van Massenhoven is nog niet bekend. Het aantal inschrijvingen zal wel de oplage mee bepalen.

Wim van Hout

Leo Op de Beeck in gesprek met Gust Van Massenhoven in 1963

DE POEL.

Sneeuw op de aarde en sneeuw in de lucht, en daartussen is de nacht. De zwarte, donkere nacht. Vaalwit vlekt de sneeuw op de grond en spokerig-grauw is de lucht.

't Is donker buiten, helledonker is 't, en toch vindt de Smalle zijn weg. 'n Rad van een stroper, die Smalle. Stout en sterk, te vlug en te leep om geknipt te worden. Met wijden, wiegende pas schuift hij over de sneeuw. En van onder de leren klep van zijn schippersklaksken loeren zijn felle ogen, die scherp-geofende stropersogen, die door het dikste donker loeren.

Ginder, niet ver meer, in de dichte bossen van de Lint, weet hij ze zitten, hazen en konijnen. Met honderden lopen ze daar. Hij heeft z'er voor 't grijpen.

En, terwijl hij verder snelt over de hei, nijpt zijn straffe vuist de zware knuppel, die er al zoveel heeft doodgeslagen.

't Is donker en toch vindt hij zijn weg, zonder zich maar een ogenblik te bezinnen. Hij is er thuis op die grote hei, waar ieder ander hopeloos verdolen zou. Geen wegeltje, geen greppeltje is hem onbekend, en al de boompjes en struiken weet hij er staan. Reeds lang loopt hij door de donkere nachten, langs hei en bossen om stropen te zetten en om wild te slaan.

En met vlugge tred snelt hij verder over de witte vlakte. Toen zijn handen de prikkeldraad betasten die 't hectaren-groot goed van de Lint afsluit.

'n Handige sprong en daar staat de Smalle op de streng-verbode grond. Roerloos staat hij te luisteren. Hij hoort alleen 't zachte zoeven van de windkens in de kruinen van de bomen. En, dieper in 't bos, hoort hij nog iets dat zijn ogen doet tintelen en dat hem doet rillen van genot: het rennen en kloppen van de konijntjes.

Achter een dikken spar hurkt hij neer. Uit een van zijn zakken haalt hij een klein dievenlampken. De Smalle ontsteekt de wick en zet het lantaarnken aan de voet van de spar. Zelf blijft hij achter den boom staan.

'n windeke wiegt de bomen en lijzekens valt er een regen van fijne sneeuw. De konijntjes staken hun zotte spelen. Ze troppelen saam op een bloot plekje tussen de dennen en op hun hukken zitten ze te kijken naar 't wondere, klare streepken licht, daar dicht tegen de grond.

Dan, 't een na 't ander, komen ze aanhuppelen. Eens in de straal, knippen ze hun oogjes toe. Ze zijn verblind door de straffe klaarte. En toch, nieuwsgierig als ze zijn, willen z'er alles van weten. En daar zitten ze, met drie tegelijk, te snuffelen aan 't lampke. De Smalle rekt zijn lijf. Hoog rijst de zware knuppel. 'n Krakende slag, en daar liggen ze, met gebroken rug, de drie konijntjes. Klauwende pootjes en snakkende snuitjes, zo liggen ze daar te spartelen op de sneeuw. De anderen die 't gezien hebben, zijn als 'n weerlicht weggerist en hals over kop in de diepe pijpen getuimeld.

Ergens huult er een hond, heel ver. De Smalle spitst zijn oren. Heel eventjes maar, en dan komt er 'n grimmige lach op zijn ruige weze liggen. De beestjes roeren niet meer. Ze liggen daar 't een over 't ander gesmeten, en van onder de pijnlijk-optetrokken neusjes zijpelt het bloed, dat rode streepkes trekt over de sneeuw.

De Smalle blaast het vlammeken uit, raapt de lijkjes op en gaat ze verstoppen onder een boompje achter den draad.

Een weer sluipt hij over de hei, met brede, wiegende stap, onhoorbaar-stil, lijk alleen de Smalle sluipen kan. Hij gaat in een wijde boog over de vlakte en komt terug bij de draad. Een wip en daar staat hij weer op de verboden grond. Hij bevindt

zich nu in een klein bosje van schaarhout en dorre gagel. Wat verder weet hij 'n bloot heuveltje, waar alle nachten honderden konijntjes komen stoeien.

De Smalle hoort ze rennen. En zijn lenig lijf kronkelt onhoorbaar tussen de dichte struiken door.

Plots staat hij stil. Hij hoort ergens een taksken kraken. Op handen en voeten laat hij zich vallen, strekt traagjes zijn benen uit, 't een na 't ander.

Zo blijft hij liggen, met ingehouden adem, het scherpe oog naar de wind gekeerd.

'n Half uur ligt hij daar te luisteren. Geen verdacht geluid bereikt zijn oor. Niets dan 't zuchten van de dennen en 't rijzen van de sneeuw tussen de takken.

Langzaam, heel voorzichtig, lettend op elk van zijn bewegingen, staat de Smalle op. In zijn volle lengte, zodat zijn kop boven 't hout uitsteekt, zo staat hij daar en zijn katersogen boren door de donkere nacht.

Hij heeft alle reden om op zijn hoede te zijn. Want Beksken, de jachtwachter, dat kleine, nijldige Beksken, die loert op hem. Nooit heeft hij de Smalle kunnen betrappen, en toch weet het manneken dat die lange, eendelijke kerel met zijn spleetogen, een stoute stroper is. Er gaat geen week voorbij of die slungel heeft in de Lint gezeten. En 't Beksken, die altijd met zijn neus naar de grond loopt, ziet dan de sporen van de stroper en de bloedvlekken op de sneeuw.

't Is een leperd, die Smalle. Om hem te vangen, zie, daartoe heeft 't Beksken nog geen schijn van kans gekregen. Nachten heeft hij op loer gelegen. Maar 't is of de Smalle hem riekt. Altijd weet hij zijn slag te slaan, zonder dat 't Beksken er iets van hoort of ziet.

De stropers hebben schrik van 't Beksken. Al is 't maar een

klein manneken, 't is rap, 't heeft een goed geweer en 't ziet er niet op 'n onwillige stroper een scheut hagel in de schenen te jagen. En op 't tribunaal weet hij steeds zo'n verpletterende bewijzen voor te brengen, dat de beschuldigten niet de minste kans op een vrijspraak hebben.

De Smalle sluipt verder door het hout. Aan de voet van 't heuveltje stelt hij zijn lampken. Weer komen ze, de argeloze diertjes, en weer laten ze zich verleiden door 't wondere licht. De zware knuppel suist op hun tere lijvekens. Vlak daarop hoort de Smalle iemand door de struiken rennen. Met 'n vloek schopt hij 't lantaarnken ver weg. Dan wil hij vluchten.

"Halt, of ik schiet!" Klinkt het scherp en in zijn ogen straalt het felle licht van 'n elektrisch lampken.

De Smalle ziet een tweeloop blinken. En als zijn ogen wat wennen aan 't straffe licht, ziet hij het nijldige gezicht van 't Beksken met de kleine, stekende ogen.

"Laat dat wild vallen"!

De Smalle aarzelt, maar als hij de tweeloop ziet beven in de handen van 't Beksken geeft hij toe.

"Uw pet moet ik ook hebben... en gauw wat!"

Dat is weer een van Beksken's slimme streken. De Smalle zijn pet die kent iedereen. Hij is de enige in 't dorp die zulk model draagt.

De Smalle weet dat ze hem niet sparen zullen. Minstens twee jaar "zakskens plakken" op 't kasteel. Hij zal 't er nooit kunnen wennen. En dat voor dat ventje-van-niets, voor dat voddenmanneken van 'n Beksken! Neen, dan laat hij zich veel liever de kop in gruis schieten.

De stroper grijpt zijn pet, bukt zich en legt ze schonekens op de grond. Dan, als 'n weerlicht, werpt hij zich vooruit. 't Beksken schiet. De Smalle voelt de hagel over zijn kop suizen. 't Volgende

ogenblik heeft hij de jachtwachter bij de keel. Zijn stalen vuisten nijpen gelijk tangen. Hij rukt het manneken van de grond, zwaait hem als een poppeke rechts en links, en slaat hem met zijn kop tegen een spar.

't Beksken blijft liggen. De Smalle zoekt zijn pet en holt weg door de donkere nacht.

't Begint te sneeuwen en lijze vallen de dichte vlokken. Ze dekken 't spoor van de Smalle die als 'n haas over de heide schiet.

Twee dagen later vinden ze 't arme Beksken, koud en stijf in de sneeuw. 't Heeft een gapende wonde aan zijn hoofd. Er hangt bloed aan de spar en er ligt bloed op de grond.

't Parket wordt verwittigd. Er komen gendarmen die met politiehonden de streek afspeuren, dagen achtereen. Geen spoor vinden ze, niets. Die lamme sneeuw heeft alles bestopt. Vele worden uitgevraagd, ook de Smalle. Die zegt dat hij die hele nacht op zijn bed heeft gelegen.

't Geval wordt druk besproken. Daar lopen zoveel stropers in 't dorp. Zoveel, en allen zijn ze even erg op 't Beksken gebeten. Meer dan eens heeft 'n dronken pensjager verklaard dat hij "dat Judaske van 'n Beksken" de nek ging omdraaien.

En de Smalle draagt zijn geheim diep in zijn hart. En geen tikje wroeging kwelt zijn schurkenziel.

De politie moet het opgeven. Ze vinden geen enkele aanduiding. En ginder, bij 't heuveltje in 't bos, vlekt, als 'n rood vraagteken op de sneeuw, het bloed van 't arme Beksken.

Weken en maanden gingen voorbij. De koude winterluchten zijn naar elders overgewaaid en er is een warme zomer over 't land komen hangen.

In de Lint is er een andere boswachter gekomen. De kasteelheer

heeft hem gevonden ergens in 't Walenland. In de streek zelve waren er geen liefhebbers na die gruwelijke moord op het Beksken.

In de voorbije winter liet de heer van de Lint zijn jonge bossen dunnen. Nu ligt het hout in gelijke hopen opgestapeld in de kasteeldreef.

't Wordt verkocht.

De boeren uit de streek zijn er op afgekomen. Heel in de vroegte waren ze daar al en ze hebben de verschillende kopen geschat en besproken. Nu staan ze in groepjes bijeen allerlei komplotjes te smeden, te overleggen en te bedisselen hoe ze de rijke kasteelheer best foppen zullen. Want ze zijn niet van plan het hout duur te betalen.

Chareltje van 't Hoekven, een vinnig pachterken, voert er het hoge woord. Die heeft ondervinding van koopdagen.

"'t Zal duur gaan", zegt het manneken, "met een beetje geld gaat ge de notaris niet op pad sturen, want..." en dat zegt hij wat stiller, "g'hebt de Poot gezien, ei!... en als die er bij is.."

Niemand is er die 't boerke tegenspreekt. Ze hebben ze daar juist uit de auto zien stappen; de notaris, zijn klerk en de Poot. 'n Fijne vent, die Poot! Die weet het vuur er in te houden. Die weet precies hoe hoog hij bieden moet. En de vreemden, die hem niet kennen, laten zich vangen.

Daar zijn de heren. Eerste leest de lange, bleeke notarisklerk de condities van de verkoop. Rap leest hij dat zó rap dat niemand hem volgen kan. Dan begint de roeper.

En daarna 't vervelende, langgerekte deuntje van zijn lijkbiddersstem:

"Veertig frèng ... vijf en veertig frèng !"

Chareltje heeft het druk. Hij staat steeds op de eerste rij, stoot links en rechts, fluistert en knipoogt. Hij is in zijn element, dat

vinnige Chareltje. Twee kopen reeds heeft hij den Poot aan zijn broek gelapt.

Veel volk is er gekomen, kopers en kijkers. Al de stropers van 't dorp lopen er rond. Die kunnen nu eens vrij rondkuieren op 't anders verboden goed en de weg verkennen voor nachtelijke tochten.

Boven 't drukke gedoe hangt 'n lekker zonneken te lachen in een puren hemel. En boven 't schreeuwen en zagen van de roeper uit klinkt het zotte kwinkelen en kwetteren van de vogeltjes.

Onder de menigte loopt Wieter, de zot. Een simpele is 't, die Wieter. Op zijn hoekig lijf staat 'n grote, dikke waterkop met kleine, scherpe oogskens, die gedurig van 't een naar 't ander draaien. Die ogen, 't zijn precies dezelfde als die van zijn broer, 't Beksken.

Wieter heeft het erg op zijn zenuwen. Lijk alle zotten krijgt hij zijn kuren bij 't vallen en bij het botten van de blaren. De rest van 't jaar is er aan hem weinig abnormaals te bespeuren, enkel dat eeuwige beven van zijn lichaam en zijn kop.

Maar in de herfst en in de lente begint het daar te woelen en te spoken in zijn dikke waterkop. Dan loopt hij dagen en nachten te dolen over de hei en in de bossen.

't Beksken ging hem altijd zoeken. En als hij hem dan gevonden had, ergens in 't schaarhout of in een droge gracht, waar hij 't einde adem en helemaal uitgehongerd te ijlen lag, dan had het Beksken er nog veel last mee om hem thuis te krijgen.

Wieter was 't die Bekskens lijk vond. De zot had altijd veel van zijn broer gehouden. 't Was de enige die zich om hem bekommerde. En diep in zijn hart draagt de simpele 'n gloeiende haat jegens de ongekende moordenaar.

Bij 't lijk van zijn broer heeft hij ook 't lampke van de Smalle gevonden. Hij heeft het meegenomen en verborgen gehouden.

Nu loopt hij onder 't volk in de dreef met het lampke onder zijn kieltje. Als hij een stroper ziet, hij kent ze allemaal door 't Beksken, dan wenkt hij ze even terzij. Dan haalt hij 't lampke van onder zijn kieltje en dan vraagt hij, terwijl hij de man vlak in de ogen kijkt:

“ Zeg, wil-de 't niet kopen? “

Hij heeft er al zoveel aangeklampt, Susken Djook, Peerken van de Brug, de Schele en de Platte, en zoveel andere nog, alle gepatenteerde stropers. Ze keken hem spottend aan. Ze haalden hun schouders op en lieten hem staan blinken, zonder hem zelfs een antwoord te gunnen.

Tot hij eindelijk de Smalle bemerkt. Wieter trekt hem bij zijn mouw en likt hem mee. Als ze met hun tweeën achter een houtstapel staan, toont de zot het lampje.

De Smalle herkent dadelijk zijn gerief en zijn handen willen het grijpen. Wieter is op zijn hoede. Hij loopt weg en zonder verder naar de Smalle om te zien, gaat hij staan kijken bij de boeren. Hij weet er nu alles van. De Smalle heeft zich verraden. Zijn lantaarntje is 't. Hij heeft 't Beksken vermoord.

Wieter kijkt even door de dreef en daar ziet hij de Smalle wegsluipen. De zot kijkt hem na en in zijn hoogstens flikkert een boos lammere. Dan staat hij weer onverschillig te kijken en te luisteren te midden van de boeren, met zijn trillende kop en zijn zoekende handen.

En de dagen kantelen open en toe. De zomer stookt de vruchten rijp en broeit de terpentijn uit de dennen. Alles leeft en bloeit in de warme zomerroes, onbekommerd. Op de poelen en kuilen van de Liereman leggen de eenden, de kieviten en de reigers hun eieren en broeden er jongskens uit. Zo vervliegt hij veel te snel, die hemelse zomer.

Dan komt de herfst en in de donkere luchten woelen zotte

winden. Ze stoven de bladeren geel en bruin, blazen ze van de bomen en voeren ze weg in wilde warreling.

En lijk daarbuiten de winden woelen en draaien, zo spookt en warrelt het nu in Wieter zijn dikke kop. Ze hebben er last mee in de Lint, nu het Beksken er niet meer is. Ze hadden hem opgesloten maar toen werd het nog erger. De zot beukte met zijn kop tegen de muren en huilde en brulde dat 't eindelijk was om horen. Toen hebben ze hem maar weer vrij laten lopen.

En weer doolt hij over de hei en in de bossen, die zotte Wieter... Maar nu heeft hij een doel. Ginder, achter de Schuurhovense berg, een paar honderd meter voorbij de achterste hoeven, weet hij 't vieze krothuizeke staan waar de Smalle op zijn eentje te wonen zit. Daar loopt hij naartoe en verbergt zich in de elzenkant, rechtover de Smalle zijn deur.

En daar zit hij dan soms 'n hele nacht te kijken, op 't zelfde plekske, altijd maar kijken naar 't huizeke van de Smalle. 's Morgens, bij de eerste klaarte, sluipt hij weg over 't rapenveld en gaat zich verduiken ergens in de bossen. Op 'n donkere avond, met wind en slagregen, zit de Smalle achter zijn ros kacheltje pijpen te roken. Op de stoof staat zijn zwartijzeren keteltje waarin 'n konijntje te stoven ligt. Af en toe heft hij het deksel op en dan snuift hij de lekkere geur, en dan lacht hij, die fijne Smalle.

Als hij opstaat om zijn maal te beginnen, hoort hij gerucht aan de buitendeur. Daar ziet hij, in 't licht dat naar buiten valt, 't bleke spokengezicht van zotte Wieter tegen de waaier geplakt. 'n Akelig zicht, die platte, brede kop met de stekende oogskens. De Smalle staat er een poos op te kijken, stijf van 't verschieten. Dan zoekt zijn hand de ijzeren stoofhaak en met 'n vloek stormt hij naar de deur. Hij hoort 'n plof en als hij buiten komt, is Wieter verdwenen.

Lang loopt de Smalle te zoeken rond zijn huis en zijn hofken. Als hij terug binnen wil, hoort hij in de elzenkant 'n duivelse lach, die klaterend klinkt, net of er honderd eksters aan 't schetteren vallen. Dan hoort hij vlugge voeten rennen over 't rapenveld.

De Smalle rilt en gaat binnen. Voor de waaier van de deur heeft hij 'n grauw papier gespeld, en toen is hij weer achter zijn kacheltje gaan zitten. De hele nacht zit hij daar en 't konijntje laat hij verbranden in de pot.

De Smalle is ongerust. Die zot van een Wieter loopt met aardige gedachten in zijn dikke kop. Dat lampje, daar zit het hem... Die Wieter, hij mag nog zo zot zijn, die heeft hem doorkeken.

En de Smalle krampt zijn zware vuisten. Hij moet hem hebben, die zot... en als hij hem te pakken krijgt, dan maar 't zelfde als toen met 't Beksken.

Dagen achtereen ligt de Smalle te loeren in het schaarhout bezijden zijn huizeke. Soms ligt hij daar tot 's morgens toe. En, op 'n klaren vollemaansavond ziet hij de zot komen aansluipen, dwars over het rapenveld. Zachtjes loopt hij, op handen en voeten, door een diepe voor. Dan duikt hij in de gracht naast de weg en de Smalle hoort hem kreffelen over de bladeren.

De stroper haalt het scherpe mes uit zijn broekzak en lijk een kat sluipt hij door 't kreupelbosje. Achter zijn houtmijt blijft hij staan. Een stap of tien vandaar ziet hij de waterkop opduiken uit de gracht.

'n Vloek en 'n sprong.

'k Zal u Domme deze keer!

Als 'n weerlicht is Wieter weggewipt en nu draaft hij over 't smalle wegeltje naar de Liereman.

De Smalle er achter, zoveel hij maar geven kan, met opeengeklemd tanden en geloken vuisten. 't Verwondert de

Smalle dat die zot zo lopen kan. Hij schijnt te zweven. Soms blijft hij staan en dan laat hij de Smalle dichtbij komen. Dan lacht hij zijn dwaze, schetterende lach en als een ree vliedt hij verder.

De Smalle geeft het niet op en voort gaat het, de een tartend met gekke sprongen, de ander in dolle razernij vol brandende moordlust.

Ze bereiken de Liereman. Over de vennen en poelen hangt een fijne mist. In woeste, suizende vaart vliegen de mannen over 't smalle paadje tussen de moerassen.

Dan komt er een wolk over de maan schuiven. 't Wordt donker en de Smalle raakt Wieter kwijt. Hij blijft staan en luistert. Ergens hoort hij eenden snateren en vlak voor zijn voeten wiekt 'n trage reiger op.

Daar hoort hij weer de tergende lach, dicht bij hem. In de duisternis meent hij 'n vage schim te onderscheiden. De Smalle springt toe met grijpende klauwen:

“Hier ... lelijke zot!”

Maar zijn handen grijpen in 't ijle en met 'n plof en 'n plons ligt hij in 't moeras.

De Smalle huilt, kettert, vloekt en raast en ploetert door 't stinkende slijk, links en rechts. Hij weet niet eens waar 't veilige pad ligt. Traagjes, heel traagjes zakt hij in 't moeras, dieper en dieper. 't Drabbige slijk zuigt hem omlaag, 't reikt reeds tot aan zijn heupen.

De Smalle kent het gevaar. Hij wringt en wroet met zijn lijf, slaat en klauwt met zijn handen. Nergens vindt hij een steun.

En hoger klimt de modder. Borst en schouders verdwijnen in de donkere viezigheid. Alleen zijn kop en zijn handen steken nog boven.

Dan begint de Smalle te huilen. Akelig scheurt de nare schreeuw

de stilte van de nacht. 't Slijk bereikt zijn mond. De Smalle proest en snakt naar adem. 'n Laatste, wanhopige poging. Dat is het einde. 't Verraderlijk kweb zuigt hem helemaal op.

De maan komt van achter de wolken piepen en belichten de woelende, broebelende plek in het moeras. Twee krampachtig-gebalde vuisten steken er uit op en verdwijnen. Dan niets meer... Effen en kalm ligt de donkere poel alsof er niets gebeurd ware... En zacht wuift het riet. Op 't ven snateren de eenden. En over de hei vlucht zotte Wieter, met dwaze sprongen en slaande armen en klaterend helmt zijn tartende lach in de stille maneschijn.

Leo Op de Beeck

Inhoud

Voorwoord	Blz. 1
De Franse Kadastrale Legger	Blz. 5
1 Januari 2002, 25 jaar na de fussies van gemeenten deel III	Blz. 25
Nieuwjaarsbrieven	Blz. 32
August Van Massenhoven een verteller die blijft boeien	Blz. 34
De Poel	Blz. 36

CORSENDONCA

Corsendonca

Corsendonca is het ledentijdschrift van de Oud-Turnhoutse Heemkundekring "Corsendonca". Het verschijnt viermaal per jaar en is geregistreerd onder het nummer ISSN 0779-5785.

Losse nummers zijn verkrijgbaar voor de prijs van 2,50 Euro.

Redactie en lay-out : Roger Van Mierlo
Draaiboom 4
2360 Oud-Turnhout

Elk artikel of verhaal handelend over ons dorp, zowel van vroeger als nu en dat geschikt is voor ons tijdschrift, is steeds welkom op boven vernoemd redactie-adres.

Lidmaatschap

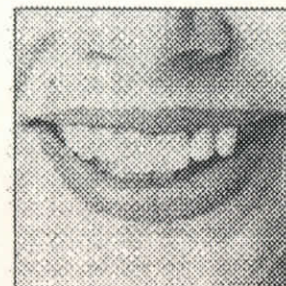
Het lidgeld bedraagt 7,50 euro per jaar. Men kan steeds lid worden door storting van dit bedrag op rekening **646-6074380-60 t.n.v. Heemkundekring Corsendonca**. U ontvangt dan niet alleen het ledentijdschrift, maar u krijgt ook steeds een flinke korting bij een nieuwe publicatie.

Contact adressen

Wim van Hout, Polderstraat. 30	tel: 014/41.65.72 e-mail: wim.van.hout@advalvas.be
Jan Sels, Draaiboom 98	tel: 014/45.18.12 e-mail: sels.jan@skynet.be
Hugo Miguet, Sprinkhaanweg 4	tel: 014/45.10.88 e-mail: miguet.hugo@pi.be
Rudy Cornelis, Polderstraat. 57	tel: 014/42.65.85 e-mail: RCornelis@advalvas.be
Leo van Hooghten, P. Dielsstraat 23	tel: 014/45.22.56 e-mail: leo.vanhooghten@ping.be
Roger Haeseldonckx, Werkendam 142	tel: 014/41.96.08
Roger van Mierlo, Draaiboom 4	tel: 014/72.06.24 e-mail: roger.van.mierlo@pandora.be

delta lloyd

BELEGGINGSADVIES

ONS DOEL, UW GLIMLACH

**KANTOOR OOSTHOVEN
POLDERSTRAAT 29
TEL. 014/41 16 35**